

Relationship of Spirituality and Forgiveness with Family Cohesion and Adaptability in Veterans

ARTICLE INFO

Article Type

Descriptive Study

Authors

Beygi A.* MSc,
Mohammadifar M.A.¹ PhD,
Najafi M.¹ PhD,
Rezayi A.M.¹ PhD

How to cite this article

Beygi A, Mohammadifar M.A, Najafi M, Rezayi A.M. Relationship of Spirituality and Forgiveness with Family Cohesion and Adaptability in Veterans. Iranian Journal of War & Public Health. 2016;8(1):33-39.

ABSTRACT

Aims The war damages affect not only the veterans, but also their family performances including family cohesion and adaptability. Therefore, investigating the veterans' family cohesion and adaptability is very important. The aim of this study was to investigate the correlation between spirituality and forgiveness and marital cohesion and adaptability.

Instrument & Methods In the descriptive-correlational study, 105 veterans enrolled by Shahrood and Mayamey Martyrs and Veterans Foundation and their spouses were studied in 2014. The subjects were selected using chain sampling. Data was collected using spiritual experience scale, forgiveness scale, and marital adaptability and cohesion scale. Data was analyzed using Pearson correlation coefficient and stepwise regression.

Findings Maximum correlation coefficients were between life meaningfulness ($r=0.37$) and religious social activities ($r=0.37$) and family cohesion. In addition, maximum correlation coefficient was between religious social activities ($r=0.40$) and family adaptability ($p<0.01$). Totally, 27% of family cohesion variance was explained by connection to God (15%), realistic understanding (10%), and control and forgiveness (2%). In addition, 18% of family adaptability were explained by religious and social activities (10%), realistic understanding (4%), and control and forgiveness (4%; $p<0.05$).

Conclusion Enhancement of spirituality and forgiveness in the veterans and their spouses leads to higher family cohesion and adaptability.

Keywords Spirituality; Forgiveness; Family

CITATION LINKS

[1] Psychological sequelae of combat violence: A review of the impact of ... [2] The impact of PTSD on veterans family relationships: An ... [3] Recent research on Gulf War illness and other health problems in ... [4] Gulf War illness and the health of Gulf War veterans: Research update and ... [5] Directionality of the association between social support and ... [6] FACES IV and the Circumplex Model: Validation ... [7] Circumplex model of marital and family ... [8] Family adaptability and cohesiveness evaluation ... [9] The relation between family function and veterans' general ... [10] Comparison of personality trait and marital satisfaction in ... [11] How does religion promote forgiveness? Linking beliefs, orientations, and ... [12] Associations between humility, spiritual transcendence, and ... [13] Assessing the relationships among race, religion, humility and ... [14] Forgiveness for intimate partner violence: The influence of ... [15] The threefold cord: Marital commitment inreligious ... [16] Religion in families 1999 to 2009: A relational spirituality ... [17] Praying, playing and successful ... [18] Spirituality, sacrifice and relationship quality for ... [19] The impact of homecoming reception on the adaptation of peacekeepers ... [20] Forgiveness is not always divine: When expressing ... [21] Relationship among dispositional forgiveness of others interpersonal ... [22] Forgiveness and conflict resolution in ... [23] The effect of forgiveness on marital satisfaction in relation to ... [24] Unifying truths of the world's religions: Practical principles for ... [25] Perceived forgiveness by God and ... [26] Forgiveness and health: The role of ... [27] Beyond revenge: The evolution of the forgiveness ... [28] Forgiveness and PTSD among veterans: The mediating role of anger and ... [29] Truth commissions and intergroup forgiveness: The case of the South African Truth and ... [30] Forgiveness as human strength: Theory, measurement, and links to ... [31] Forgiveness, depression, and suicidal behavior among a ... [32] Posttraumatic mental and physical health ... [33] Expressing forgiveness and ... [34] Forgiveness and justice: A research agenda for social ... [35] The construct of ... [36] Construct and validation of a scale for ... [37] Commentary: Three-dimensional circumplex model and ... [38] The relationship of between marital satisfaction ... [39] The social production of altruism: Motivations for caring action in a low-income urban ...

*Psychology Department, Psychology & Educational Sciences Faculty, Semnan University, Semnan, Iran

¹Psychology Department, Psychology & Educational Sciences Faculty, Semnan University, Semnan, Iran

Correspondence

Address: Bayat Street, Kalpoosh Zone, Mayamei, Semnan. Postal Code: 3638141459
Phone: +98 2332636332
Fax: +98 2332636332
ali.beygi@yahoo.com

Article History

Received: November 4, 2015
Accepted: March 5, 2016
ePublished: April 3, 2016

رابطه معنویت و بخشودگی با انسجام و سازگاری خانوادگی در جانبازان

علی بیگی * MSc

گروه روان‌شناسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران

محمدعلی محمدی فر PhD

گروه روان‌شناسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران

محمود نجفی PhD

گروه روان‌شناسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران

علی محمد رضایی PhD

گروه روان‌شناسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران

چکیده

اهداف: آسیب‌های ناشی از جنگ نه تنها بر خود جانبازان، بلکه بر عملکردهای خانوادگی آنها از جمله انسجام و سازگاری خانوادگی تأثیر می‌گذارد. از این رو بررسی انسجام و سازگاری خانوادگی در جانبازانی که از تبعات ناشی از جنگ رنج می‌برند، از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است. لذا پژوهش حاضر با هدف بررسی ارتباط معنویت و بخشودگی با انسجام و سازگاری زناشویی انجام شد.

ابزار و روش‌ها: در این پژوهش توصیفی-همبستگی در سال ۱۳۹۲، ۱۰۵ نفر از جانبازان تحت پوشش بنیاد شهید و جانبازان شهرستان شاهرود و میامی و همسران آنها به صورت نمونه زنجیره‌ای انتخاب شده و مورد مطالعه قرار گرفتند. ابزار جمع‌آوری داده‌ها، مقیاس تجربه معنوی، مقیاس بخشودگی و مقیاس انسجام و سازگاری زناشویی بود. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام استفاده شد.

یافته‌ها: مولفه‌های معنی‌داری زندگی ($r=0/37$) و فعالیت‌های اجتماعی مذهبی ($r=0/37$) بالاترین ضریب همبستگی را با انسجام خانوادگی داشتند. همچنین مولفه فعالیت‌های اجتماعی مذهبی ($r=0/40$)، بیشترین ضریب همبستگی را با سازگاری خانوادگی نشان داد ($p<0/01$). مجموعاً ۲۷٪ واریانس انسجام خانوادگی توسط مولفه‌های ارتباط با خدا (۱۵٪)، درک و فهم واقع‌بینانه (۱۰٪) و کنترل و بخشش (۲٪) و ۱۸٪ واریانس سازگاری خانوادگی توسط مولفه‌های فعالیت‌های اجتماعی و مذهبی (۱۰٪)، درک و فهم واقع‌بینانه (۴٪) و کنترل و بخشش (۴٪) تبیین شد ($p<0/05$).

نتیجه‌گیری: ارتقای معنویت و بخشودگی در جانبازان و همسرانشان موجب تقویت انسجام و سازگاری خانوادگی آنها می‌شود.

کلیدواژه‌ها: معنویت، بخشودگی، خانواده

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۸/۱۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۱۲/۱۵

*نویسنده مسئول: ali.beygi@yahoo.com

مقدمه

اثرات نامطلوب و مخرب جنگ در عملکرد خانوادگی افراد، از جمله انسجام خانوادگی، رضایتمندی والدین و کیفیت روابط مشهود است و استرس ناشی از جنگ و پیامدهای آن بعد از جنگ نیز اثرات نامطلوبی بر جانبازان و همسران جانبازان بر جای می‌گذارد [1, 2]. گرچه تاریخچه قدرتمندی درباره جانبازان جنگی و استرس و اختلالات ناشی از آن وجود دارد [3, 4]، اما درباره روابط خانوادگی جانبازان و تأثیر این روابط بر درمان اختلالات روانی و همچنین عوامل نگهدارنده این روابط پژوهش‌های اندکی انجام شده است. آسیب‌های ناشی از جنگ نه تنها بر خود جانبازانی که این شرایط را تجربه کرده‌اند، بلکه بر ابعاد دیگری از عملکردهای خانوادگی آنها از جمله انسجام و سازگاری خانوادگی، رضایتمندی والدین، رابطه با همسر، امنیت هیجانی و عملکرد کودکان تأثیر می‌گذارد [5, 1]. عملکرد ضعیف در این زمینه‌ها احتمال طلاق و نرخ بالای درماندگی در روابط خانوادگی را در جانبازانی که پیامدهای استرس‌زای ناشی از جنگ را تجربه کرده‌اند، بالا می‌برد [5, 1]. از این رو بررسی انسجام و سازگاری خانوادگی در افرادی که از تبعات ناشی از جنگ رنج می‌برند، به‌ویژه جانبازان، از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است.

جانبازان علاوه بر جراحت جسمانی از مشکلات روانی زیادی رنج می‌برند که این مساله می‌تواند کیفیت زندگی زناشویی و کیفیت روابط آنها را تحت تأثیر قرار دهد. با این وجود، عواملی از جمله تجربه معنویت و بخشودگی در جانبازان و همسرانشان می‌تواند انسجام و سازگاری خانوادگی را تقویت کرده و رضایتمندی زناشویی را به دنبال داشته باشد. انسجام و سازگاری زناشویی بر چگونگی عملکرد اعضای خانواده و پیوند هیجانی بین اعضای خانواده متمرکز است [6]. الگوی سیر کمپلکس نظام‌های زناشویی و خانواده بازنمایی واضحی از ارتباط پویا بین سیستم‌های خانواده است و بر این نکته تأکید می‌کند که چگونه اعضای خانواده و رفتارهایشان به هم مرتبط هستند. سه بُعدی که این الگو درباره آن بحث می‌کند عبارتند از: انسجام (اتفاقی و بایکدیگربودن)، سازگاری خانواده (توانایی برای مقابله با تغییرات) و ارتباط خانوادگی [6-8]. انسجام و سازگاری در عملکرد کلی خانواده سهیم هستند و از ویژگی‌های عملکرد بالایی خانواده به‌شمار می‌روند. جانبازان جنگی اغلب به دلیل ناتوانی‌های فیزیکی با تغییراتی در شیوه زندگی، استقلال، فعالیت‌های اجتماعی و روابط خانوادگی مواجه هستند. لذا اگر اعضای خانواده نتوانند وظایف خود را به‌خوبی انجام دهند، احتمال زیادی وجود دارد که منجر به استرس و آشفتگی خانوادگی شود [9]. جانبازانی که از استرس پس از سانحه ناشی از جنگ رنج می‌برند، رضایتمندی زناشویی متفاوتی را تجربه می‌کنند [10] که این تجارب ممکن است از عوامل متعددی از جمله معنویت و بخشودگی متأثر شود [11-14].

رابطه متقابل این دو عامل نیز باید توجه کرد؛ به این معنی که رضایتمندی و سازگاری زناشویی می‌تواند باعث ارتقای بخشودگی شود^[26, 27]. افرادی که تمایل عمومی برای بخشش دیگران دارند، قادر هستند تا خشم خود را به‌خوبی تنظیم کنند، برای روابط متعادل و هماهنگ با دیگران تلاش کنند و خیرخواه خود و دیگران باشند و همچنین این افراد می‌توانند به‌آسانی خود را جای دیگران بگذارند. جانبازان جنگی هیجان‌های منفی مانند خشم، خصومت و پرخاشگری را تجربه می‌کنند که می‌تواند بر کیفیت روابط تاثیر منفی بگذارد. با این حال، بخشودگی می‌تواند مانند سپری مقابل این احساسات قرار بگیرد و از مشکلات روان‌پزشکی پیشگیری کند^[28]. بخشودگی یک مولفه حیاتی برای فرآیند بهبودی پس از جنگ است^[29]. از این رو، بخشودگی به‌عنوان یک گرایش ذاتی که می‌تواند تحت تاثیر محیط تقویت شود، در مواجهه با مشکلات چندگانه ممکن است روش زندگی افراد را ارتقا بخشد^[30]. گرچه مطالعات، بیشتر روی تاثیر بخشودگی بر خود یا دیگران تاکید کرده‌اند^[31]، اما بخشودگی ممکن است به‌ویژه برای جانبازان یا قربانیان جنگی کاربرد داشته باشد. به این دلیل که در بین جانبازان جنگی، مشکل و ناتوانی در بخشش خود و دیگران با مشکلات روانی از جمله استرس پس از سانحه و افسردگی همراه است و بخشودگی می‌تواند به بهبود شرایط فرد کمک کند^[32].

مشاهدات درباره پیامدهای مثبت بخشودگی و معنویت حمایت‌های تجربی بالایی کسب کرده است و محققان را واداشته تا درباره کارایی و عملکرد آن تفحص کنند. البته بعضی از پژوهش‌ها نیز یافته‌های متناقضی را گزارش کرده‌اند؛ به‌عنوان مثال مشخص شده است که گاهی اوقات بخشودگی می‌تواند باعث آسیب‌دیدگی روابط شود، به‌ویژه زمانی که تخلف واضحی از طرف فرد خاطی روی داده باشد^[33, 34]. این یافته‌های متفاوت ضرورت پژوهش در این زمینه به‌ویژه روی جوامع خاص از جمله جانبازان را بیشتر نمایان می‌سازد. از این رو پژوهش حاضر با هدف بررسی ارتباط معنویت و بخشودگی با انسجام و سازگاری زناشویی انجام شد.

ابزار و روش‌ها

این پژوهش توصیفی- همبستگی در بین کلیه جانبازان تحت پوشش بنیاد شهید و جانبازان شهرستان شاهرود و میامی و همسرانشان در سال ۱۳۹۳ انجام شد. از بین جامعه آماری مورد نظر ۱۰۵ جانباز و همسران آنها به‌صورت نمونه زنجیره‌ای انتخاب شدند، به این صورت که خود جانبازان اعضای دیگر را معرفی می‌کردند. ابزار جمع‌آوری داده‌ها، مقیاس تجربه معنوی، مقیاس بخشودگی و مقیاس انسجام و سازگاری زناشویی بود. محققان، پرسش‌نامه‌ها را در اختیار جانبازان قرار می‌دادند و توضیحات لازم به جانبازان عزیز ارایه می‌شد. در مجموع تعداد ۱۰۵ پرسش‌نامه طی یک دوره زمانی ۱۰ روزه گردآوری شد.

باورهای معنوی یکی از مهم‌ترین بخش‌های زندگی خانوادگی در همه جوامع است. معنویت به‌عنوان ساختاری که می‌تواند انسجام و سازگاری خانوادگی را تحت تاثیر قرار دهد، در سه بُعد توصیف می‌شود که شامل عقاید مذهبی، اعمال مذهبی و حضور در جلسات مذهبی است. باورهای مذهبی به عقاید شخصی، نظام‌مندی، معنی‌داری زندگی، ژرفاندیشی و اصول‌مداری اشاره دارد. اعمال مذهبی به اظهارات و بیانات ظاهری از ایمان شخصی مانند مطالعه کتاب‌های مقدس، نماز، دعا، سنت‌ها، اعمال و آیین‌های مذهبی اشاره دارد و حضور در جلسات مذهبی شامل حمایت، ارتباط و حضور در مکان‌های مذهبی یا گروه‌های مذهبی غیررسمی است^[15]. مشخص شده است که معنویت بالای همسران با رضایتمندی زناشویی و تعهد زناشویی مرتبط است^[16, 17]. همسران معنوی، رفتارهای مذهبی، عقاید و ارزش‌های مذهبی مشترکی دارند که می‌تواند با کیفیت زندگی زناشویی، انسجام و سازگاری زناشویی مرتبط باشد^[15]. افراد معنوی در روابط زناشویی به ابعاد مثبت روابطشان تمرکز می‌کنند؛ به این معنی که زوجین معنوی سعی می‌کنند از موقعیت فعلی زناشویی‌شان یک هدف و معنی بسازند و از این طریق انسجام و سازگاری را در روابط زناشویی تقویت کنند^[18]. این مساله ممکن است بر کیفیت روابط جانبازانی که از پیامدهای منفی ناشی از جنگ رنج می‌برند و این پیامدها حفظ روابط خانوادگی قدرتمند را با مشکل مواجه می‌سازد، تاثیر بگذارد و تاثیر آسیب‌های ناشی از جنگ را به حداقل برساند^[19].

از عوامل مهم دیگری که می‌تواند انسجام و سازگاری زناشویی را تحت تاثیر قرار دهد، بخشودگی است. بخشودگی به‌عنوان یک تمایل اجتماعی در نظر گرفته می‌شود و پاسخ فرد آسیب‌دیده را به شخص متخلف اصلاح می‌کند^[14, 20]. بخشودگی سودمندی‌های درون‌فردی و بین‌فردی زیادی را به‌دنبال دارد. بخشودگی نه‌تنها پیامدهای مثبت فیزیکی، هیجانی، شناختی و ارتباطی برای فرد بخشنده فراهم می‌کند، بلکه باعث می‌شود که روابط آسیب‌دیده ترمیم شود^[21]. بخشودگی به‌عنوان متغیری که باعث حل‌کردن تعارض‌ها در زندگی زناشویی و روابط بین‌فردی می‌شود، رضایتمندی و انسجام زناشویی را تحت تاثیر قرار می‌دهد^[22, 23]. همچنین به‌علت ارتباط بالای بخشودگی و معنویت، همزمانی این دو مولفه با پیش‌بینی بالایی انسجام و سازگاری خانوادگی همراه است. همان‌طور که لاندبرگ^[24] خاطر نشان می‌کند، هر سنت ایمانی بزرگ در جهان تاکید معنی‌داری روی بخشودگی دارد. همسو با این دیدگاه، پژوهش‌ها ارتباط معنی‌داری را بین معنویت با بخشودگی مشخص کرده‌اند^[11]. به این معنی که افرادی که طبق گزارش شخصی خودشان حضور بیشتری در مراسم مذهبی دارند، خیلی احتمال دارد که بخشودگی بیشتری داشته باشند که این عمل انسجام زناشویی را افزایش می‌دهد^[25]. پژوهش‌ها مشخص کرده‌اند که بخشودگی رضایت زناشویی را بهبود می‌بخشد^[14]. البته به

پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ خرده‌مقیاس سازگاری ۰/۷۸ و انسجام ۰/۸۴ به‌دست آمد. به‌منظور بررسی رابطه بین مولفه‌های معنویت و بخشودگی با انسجام و سازگاری زناشویی از ضریب همبستگی پیرسون و برای پیش‌بینی انسجام و سازگاری براساس مولفه‌های معنویت و بخشودگی از تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام استفاده شد.

یافته‌ها

۵۱ نفر از نمونه‌های مورد مطالعه را جانبازان با میانگین سنی ۵۳/۳۲±۸/۳۲ سال و ۵۴ نفر از نمونه‌ها را همسران جانبازان با میانگین سنی ۵۰/۱۲±۸/۰۱ سال تشکیل دادند. جانبازان مورد مطالعه و همسران آنها در مجموع دارای میانگین سنی ۵۱/۴۵±۸/۱۱ سال با دامنه سنی ۴۱ تا ۶۲ سال بودند. همچنین ۱۲ نفر از جانبازان و ۷ نفر از همسران دارای مدرک سیکل، ۲۴ نفر از جانبازان و ۱۱ نفر از همسران دارای مدرک دیپلم، و ۳۵ نفر از جانبازان و ۱۶ نفر از همسران دارای مدرک فوق‌دیپلم و بالاتر بودند. بالاترین ضریب همبستگی مثبت بین مولفه‌های معنی‌داری زندگی ($r=0/37$; $p<0/01$) و فعالیت‌های اجتماعی مذهبی ($r=0/37$; $p<0/01$) با انسجام خانوادگی و پایین‌ترین ضریب همبستگی مثبت بین مولفه عملکرد معنوی و انسجام خانوادگی ($r=0/21$; $p<0/01$) مشاهده شد. همچنین مولفه فعالیت‌های اجتماعی مذهبی ($r=0/40$; $p<0/01$)، بالاترین و ارتباط با خدا ($r=0/21$; $p<0/01$)، پایین‌ترین ضریب همبستگی را با سازگاری خانوادگی نشان دادند (جدول ۱).

مولفه‌های ارتباط با خدا، درک و فهم واقع‌بینانه و کنترل و بخشش مجموعاً ۲۷٪ واریانس انسجام خانوادگی را تبیین نمودند که سهم مولفه ارتباط با خدا ۱۵٪، مولفه درک و فهم واقع‌بینانه ۱۰٪ و مولفه کنترل و بخشش ۲٪ بود. در مورد سازگاری خانوادگی نیز مولفه‌های فعالیت‌های اجتماعی و مذهبی، درک و فهم واقع‌بینانه و کنترل و بخشش توانستند به ترتیب ۱۰٪، ۴٪، ۴٪ و در مجموع ۱۸٪ واریانس سازگاری خانوادگی را تبیین نمایند ($p<0/05$).

مقیاس تجربه معنوی: این مقیاس شامل ۷۵ ماده و دارای ۶ مولفه؛ معنا‌یابی در زندگی، تاثیر ارتباط با خداوند، شکوفایی و فعالیت معنوی، تجربیات متعالی عرفانی، تجربیات سلبی معنوی و فعالیت‌های اجتماعی مذهبی است. ویژگی‌های روان‌سنجی این مقیاس براساس نمونه دانشجویی گزارش شده است [35]. آزمودنی می‌بایست براساس یک مقیاس درجه‌بندی شده از "خیلی کم" تا "خیلی زیاد" به سؤالات پاسخ دهد. مولفه تجربیات سلبی معنوی و بعضی دیگر از ماده‌های این مقیاس به‌صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. ضریب پایایی این آزمون ۰/۹۴ گزارش شده است که ضریب بالا و قابل توجهی است [35]. در پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ این مقیاس در ریزمولفه‌های معنا‌یابی در زندگی ۰/۷۵، تاثیر ارتباط با خداوند ۰/۸۱، شکوفایی و فعالیت معنوی ۰/۸۳، تجربیات متعالی معنوی ۰/۷۵، تجربیات سلبی ۰/۷۴ و فعالیت‌های اجتماعی و مذهبی ۰/۸۱ به‌دست آمد.

مقیاس بخشودگی: این پرسش‌نامه دارای ۲۵ سؤال بوده و هدف آن سنجش میزان بخشودگی بین فردی و ابعاد آن در افراد مختلف است [36]. طیف پاسخگویی آن از نوع لیکرت بوده که امتیاز مربوط به بعضی گزینه‌ها به‌صورت معکوس است. این مقیاس دارای سه بُعد؛ (۱) ارتباط مجدد و کنترل انتقام‌جویی، (۲) کنترل رنجش و درک و فهم واقع‌بینانه است. پایایی خرده‌مقیاس‌ها در پژوهش *احتشام‌زاده* و همکاران، در خرده‌مقیاس ارتباط مجدد و کنترل انتقام‌جویی ۰/۷۷، کنترل رنجش ۰/۶۶ و درک و فهم واقع‌بینانه ۰/۵۷ و برای کل پرسش‌نامه ۰/۸۰ به‌دست آمد [36]. در پژوهش حاضر نیز پایایی خرده‌مقیاس ارتباط مجدد و کنترل انتقام‌جویی ۰/۸۵، کنترل رنجش ۰/۸۰، درک و فهم واقع‌بینانه ۰/۷۶ و کل پرسش‌نامه ۰/۷۷ محاسبه شد.

مقیاس انسجام و سازگاری خانواده: این مقیاس ۴۰ ماده‌ای [37] که سازگاری و انسجام خانوادگی و زناشویی را ارزیابی می‌کند، دارای دو خرده‌مقیاس انسجام و سازگاری است که هر کدام از این خرده‌مقیاس‌ها دارای دو بُعد است که شرایط کنونی و شرایط ایده‌آل را از دیدگاه آزمودنی مورد ارزیابی قرار می‌دهد. در

جدول ۱) آماره‌های توصیفی و ماتریس همبستگی متغیرهای مورد مطالعه

متغیرها	میانگین آماری	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
۱- معنی‌داری زندگی	۷۱/۱۷±۹/۷۴	۱							
۲- ارتباط با خدا	۵۵/۵۰±۶/۲۳	۰/۵۹**	۱						
۳- عملکرد معنوی	۳۶/۹۰±۹/۰۰	-۰/۱۱	۰/۵۵**	۱					
۴- فعالیت اجتماعی مذهبی	۱۵/۰۹±۳/۳۳	۰/۴۳**	۰/۶۲**	۰/۴۹**	۱				
۵- ارتباط مجدد	۲۹/۷۲±۲/۴۴	۰/۱۷*	۰/۱۵	-۰/۰۹	۰/۱۸*	۱			
۶- کنترل و بخشش	۱۴/۵۲±۳/۰۴	-۰/۰۶	-۰/۱۱	-۰/۰۳	۰/۱۷*	۰/۵۰**	۱		
۷- درک و فهم واقع‌بینانه	۱۹/۰۴±۲/۲۲	-۰/۰۴	-۰/۰۷	-۰/۰۳	۰/۱۲	۰/۳۶**	۰/۳۳**	۱	
۸- انسجام خانوادگی	۳۳/۸۵±۶/۳۵	۰/۳۷**	۰/۳۴**	۰/۲۱**	۰/۳۷**	۰/۱۲	۰/۳۴**	۰/۰۷	۱
۹- سازگاری خانوادگی	۲۷/۰۴±۳/۴۸	۰/۳۱**	۰/۲۱*	-۰/۰۴	۰/۴۰**	-۰/۱۰	-۰/۱۷	-۰/۰۴	۰/۴۲**

$p<0/05$; $p<0/01$ **

رابطه معنویت و بخشودگی با انسجام و سازگاری خانوادگی در جانبازان ۳۷

مساله استرس‌زا فرد را آزار نمی‌دهد. این افراد برای فهم علت رفتار ناشایست دیگران، خود را به جای آنها می‌گذارند و دچار خطاهای انسانی نمی‌شوند و هنگام پاسخ به رفتار ناپسند اطرافیان به سطح درک و فهم آنها نیز توجه دارند و در مواقع کدورت، خود این افراد برای حل روابط منفی پیش قدم می‌شوند^[36]. به نظر می‌رسد افراد با چنین ویژگی‌هایی انعطاف بیشتری در قوانین خانواده دارند و راهکارهای مناسبی را برای حل مسایل خانواده در نظر می‌گیرند. اعضای خانواده اتحاد و همبستگی بالایی را تجربه می‌کنند و به دیدگاه‌های یکدیگر احترام می‌گذارند^[14, 20].

یکی دیگر از مولفه‌هایی که در پژوهش حاضر، بعد از مولفه‌های معنویت و بخشودگی واقع‌بینانه در پیش‌بینی انسجام و سازگاری خانوادگی سهم موثری داشت، کنترل و بخشش بود. کنترل و بخشش به این معنی است که فرد درد و رنج خود را به دیگران اسناد نمی‌دهد و جهان اطراف را به بی‌عدالتی متهم نمی‌کند. افرادی که به امور کنترل دارند و خطاهای دیگران را می‌بخشند، رفتارهای ناشایست عده‌ای اندک را دال بر عدم اعتماد به اکثریت نمی‌دانند و آن را به بی‌کفایتی یا بدشانسی خود نسبت نمی‌دهند و چنانچه از رفتار کسی عصبانی شوند، از راهکارهای مناسب برای کنترل خشم خود استفاده می‌کنند^[36]. به نظر می‌رسد این افراد در زندگی خانوادگی نیز در تصمیم‌گیری از پیشنهاد‌های دیگر اعضای خانواده استفاده می‌کنند و مدیریت تک‌بُعدی در خانواده اعمال نمی‌شود، اعضای خانواده زمان زیادی را در کنار هم سپری می‌کنند و در حل مشکلات روش‌های خود را تغییر می‌دهند و راهکارهای مناسب را جایگزین می‌کنند^[14, 20, 25]. افرادی که تمایل عمومی برای بخشودگی دیگران دارند، قادر هستند تا خشم خود را به خوبی تنظیم کنند و برای روابط متعادل و هماهنگ با دیگران تلاش می‌کنند^[13]. جانبازان جنگی نه تنها به‌خاطر جراحات جسمی که در تجارب مستقیم جنگی متحمل شده‌اند، بلکه همچنین به‌خاطر انفجارهای متعددی که به‌طور غیرمنتظره تجربه کرده‌اند یا انتظار تجربه آن را داشته‌اند، نسبت به خود و دیگران خشم دارند و اگر تمایل عمومی و ذاتی به بخشودگی نداشته باشند، به‌سختی می‌توانند خود و دیگران را مورد بخشودگی قرار دهند. علاوه بر این، جانبازان بعد از جنگ نیز با مشکلات زیادی در زندگی شخصی و خانوادگی مواجه می‌شوند. مداخلات درمانی که بتواند گرایش به بخشودگی را افزایش دهد، می‌تواند به جانبازان کمک کند تا با مشکلاتی که در زندگی با آن مواجه می‌شوند، مقابله خوبی داشته باشند و کیفیت روابط خود را ارتقا بخشند. همچنین جانبازان جنگی ممکن است با این تفکر که آنها زندگی خود را برای کشورشان به خطر انداخته‌اند و جراحات جسمانی و روانی زیادی را متحمل شده‌اند تا دوستان، خانواده و هم‌میهنان در طول جنگ در امان باشند، احساس رضایت بالایی را تجربه کنند. اعمال نوع‌دوستانه داوطلبانه است و در قبال انجام اعمال نوع‌دوستانه، فرد هیچ

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه ریزمولفه‌های معنویت و بخشودگی در پیش‌بینی انسجام و سازگاری زناشویی در بین افراد جانباز و همسرانشان انجام شد. در بررسی همبستگی بین متغیرهای پژوهش مشخص شد که مولفه‌های معنی‌داری زندگی، ارتباط با خداوند، عملکرد و شکوفایی معنوی و فعالیت‌های اجتماعی مذهبی به‌عنوان خرده‌مقیاس‌های معنویت و کنترل و بخشش به‌عنوان ریزمولفه بخشودگی رابطه مثبت و معنی‌داری با انسجام و سازگاری زناشویی دارند. همچنین تحلیل رگرسیون چندگانه نشان داد که ارتباط با خدا و فعالیت‌های اجتماعی مذهبی به‌عنوان خرده‌مقیاس‌های معنویت و درک و فهم واقع‌بینانه و کنترل و بخشش به‌عنوان خرده‌مقیاس‌های بخشودگی به ترتیب سهم عمده‌ای را در پیش‌بینی انسجام و سازگاری زناشویی داشتند.

در پژوهش حاضر مشخص شد که ارتباط با خدا و فعالیت‌های اجتماعی مذهبی در پیش‌بینی انسجام و سازگاری خانوادگی افراد جانباز و همسرانشان سهم عمده‌ای دارند. جانبازانی که تاثیر ارتباط با خدا را در زندگی تجربه می‌کنند، افرادی هستند که با عبادت رضایت درونی بالایی را کسب می‌کنند و ایمان دارند که خداوند درباره مسایل و مشکلات فرد حساس است^[16, 35]. همچنین افرادی که فعالیت‌های اجتماعی مذهبی بالایی دارند، در امور مذهبی که به‌صورت جمعی برگزار می‌شود، شرکت فعال دارند و حمایت اجتماعی مناسبی نسبت به دیگران دارند و همین‌طور متقابلاً حمایت اجتماعی دریافت می‌کنند^[16, 35]. اعتقادات مذهبی و ارتباط صمیمی با خدا به زندگی این افراد معنی و مفهوم بخشیده است و در شرایط دشوار با استعانت از نیروهای برتر به‌راحتی تصمیم می‌گیرند. این مساله باعث می‌شود که در شرایط دشوار احساس تنهایی نکنند، همسران به همدیگر در امور زندگی کمک کنند، یکدیگر را تایید کنند و احساس نزدیکی و انسجام بیشتری را تجربه کنند. این یافته با اکثر پژوهش‌های انجام‌شده در این زمینه هماهنگ است^[15, 16]. این پژوهش‌ها آشکارا به رابطه معنویت و رضایتمندی و انسجام زناشویی اشاره کرده‌اند. اهداف مورد نظر جانبازان برای حضور در جبهه‌های جنگ، به جانبازان کمک می‌کند تا رویدادها را با دید بهتری بازنگری کنند و زمینه‌های پرورش اعتقادات و نگرش‌های مذهبی را در آنها تقویت می‌کند. جانبازان با تقویت ابعاد معنوی زندگی خود و کسب حمایت‌های اجتماعی موثر از همسران، راهکارهای مقابله‌ای موثری را در مواقع تنش‌زا اتخاذ می‌کنند^[38].

همچنین در پژوهش حاضر مشخص شد که بخشودگی (درک و فهم واقع‌بینانه)، نقش موثری در پیش‌بینی انسجام و سازگاری زناشویی دارد. افرادی که درک و فهم واقع‌بینانه‌ای از امور زندگی دارند، افرادی هستند که معمولاً در شرایط استرس‌زا می‌توانند آرامش خود را حفظ کنند و پس از مدت کمی، دیگر فکر کردن به

- 3- White RF, Steele L, O'Callaghan JP, Sullivan K, Binns JH, Golomb BA, et al. Recent research on Gulf War illness and other health problems in veterans of the 1991 Gulf War: Effects of toxicant exposures during deployment. *Cortex*. 2016;74:449-75.
- 4- Binns JH, Bloom FE, Bunker JA, Crawford F, Golomb BA, Graves JC, et al. Gulf War illness and the health of Gulf War veterans: Research update and recommendations, 2009-2013. Boston, MA: U.S. Government Printing Office; 2014.
- 5- King DW, Taft C, King L, Hammond C, Stone ER. Directionality of the association between social support and posttraumatic stress disorder: A longitudinal investigation. *J Appl Soc Psychol*. 2006;36(12):2980-92.
- 6- Olson D. FACES IV and the Circumplex Model: Validation study. *J Marital Fam Ther*. 2011;37(1):64-80.
- 7- Olson DH, Gorall DM. Circumplex model of marital and family systems. 3rd edition. New York: Guilford Press; 2003. pp. 514-547.
- 8- Rada C. Family adaptability and cohesiveness evaluation scale III in Romania. *Procedia Soc Behav Sci*. 2014;127:31-5.
- 9- Kamari AA, Najafi M, Rahimian Booger E, Sohrabi F, Jafari N. The relation between family function and veterans' general health. *Iran J War Public Health*. 2012;4(3):26-33. [Persian]
- 10- Mohammadyfar MA, Najafi M. Comparison of personality trait and marital satisfaction in veterans with- and without post- traumatic stress disorder. *Iran J War Public Health*. 2014;6(3):101-7. [Persian]
- 11- Escher D. How does religion promote forgiveness? Linking beliefs, orientations, and practices. *J Sci Stud Relig*. 2013;52(1):100-19.
- 12- Powers C, Nam RK, Rowatt WC, Hill PC. Associations between humility, spiritual transcendence, and forgiveness. *Ree Soc Sci Stud Relig*. 2007;18:75-94.
- 13- Krause N. Assessing the relationships among race, religion, humility and self-forgiveness: A longitudinal investigation. *Adv Life Course Re*. 2015;24:66-74.
- 14- Tsang G, Stanford M. Forgiveness for intimate partner violence: The influence of victim and offender variables. *Personal Individ Differ*. 2007;42(4):653-64.
- 15- Lambert NM, Dollahite DC. The threefold cord: Marital commitment in religious couples. *J Fam Issues*. 2008;29(5):592-614.
- 16- Mahoney A. Religion in families 1999 to 2009: A relational spirituality framework. *J Marriage Fam*. 2010;72(4):805-27.
- 17- Agate ST, Zabriskie RB, Eggett DL. Praying, playing and successful families. *Marriage Fam Rev*. 2007;42(2):51-75.
- 18- Corkery S, Curran M, Parkman A. Spirituality, sacrifice and relationship quality for expectant cohabitators. *Marriage Fam Rev*. 2011;47(6):345-62.
- 19- Bolton EE, Litz BT, Glenn DM, Orsillo S, Roember L. The impact of homecoming reception on the adaptation of peacekeepers following deployment. *Mil Psychol*. 2002;14(3):241-51.
- 20- Adams GS, Zou X, Inesi ME, Pilluta MM. Forgiveness is not always divine: When expressing forgiveness makes others avoid you. *Organ Behav Hum Decis Process*. 2015;126:130-41.
- 21- Tse W, Yip T. Relationship among dispositional forgiveness of others interpersonal adjustment and psychological well being: Implication for interpersonal theory of depression. *Personal Individ Differ*. 2009;46(3):365-8.

علاقه‌ای به دریافت پاداش درونی و بیرونی ندارد^[39]. بنابراین به‌خطرانداختن زندگی برای کشور و دیگران می‌تواند به‌عنوان یک عمل نوع‌دوستانه تلقی شود و این مساله می‌تواند اهمیت عمل آنها را پیش خود و دیگران برجسته و بارز سازد و رضایتمندی درونی را به‌دنبال داشته باشد و نیز کیفیت روابط را ارتقا بخشد.

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه معنویت و بخشودگی در پیش‌بینی انسجام و سازگاری خانوادگی در بین جانبازان و همسران آنها در شهرستان‌های شاهرود و میامی انجام شد. با وجود اینکه سعی شده است تنوع فرهنگی رعایت شود، با این حال لازم است به‌منظور تعمیم‌دهی بالا، این موضوع در فرهنگ‌های مختلف نیز بررسی شود. همچنین در پژوهش حاضر معنویت و بخشودگی به‌عنوان دو مولفه جداگانه در نظر گرفته شدند، لازم است در دیگر پژوهش‌ها به سهمی که معنویت در پیش‌بینی بخشودگی دارد نیز توجه شود و سهم دیگر متغیرها که می‌تواند به انسجام و سازگاری خانوادگی بیانجامد، مورد بررسی قرار گیرد. دیگر اینکه، پژوهش حاضر روی جانبازانی انجام شده است که مشکل جسمانی و روانی جدی نداشتند، لازم است در پژوهش‌های آینده؛ اولاً به جانبازانی که از معلولیت جسمانی یا مشکلات روانی جدی ناشی از جنگ رنج می‌برند، توجه شود و ثانیاً به ابعاد دیگری از زندگی جانبازان که می‌تواند بر کیفیت روابط خانوادگی و زناشویی تاثیر بگذارد، تاکید شود. نتایج پژوهش حاضر می‌تواند تلویحات درمانی برای درمانگرانی داشته باشد که با جانبازانی سروکار دارند که از اختلالات روانی رنج می‌برند و این مساله کیفیت روابط خانوادگی آنها را تحت تاثیر قرار داده است.

نتیجه‌گیری

ارتقای معنویت و بخشودگی در جانبازان و همسرانشان موجب تقویت انسجام و سازگاری خانوادگی آنها می‌شود.

تشکر و قدردانی: از همه جانبازان و همکاران عزیزی که در این پژوهش همکاری داشته‌اند، تشکر و قدردانی می‌شود.

تاییدیه اخلاقی: موردی توسط نویسندگان گزارش نشده است.

تعارض منابع: موردی توسط نویسندگان گزارش نشده است.

منابع مالی: موردی توسط نویسندگان گزارش نشده است.

منابع

- 1- Gavlovski T, Lyons JA. Psychological sequelae of combat violence: A review of the impact of PTSD on the veteran's family and possible interventions. *Aggress Violent Behav*. 2004;9(5):477-501.
- 2- Ray SL, Vanstone M. The impact of PTSD on veterans family relationships: An interperative phenomenological inquiry. *Int J Nurs Stud*. 2009;46(6):838-47.

- Posttraumatic mental and physical health correlates of forgiveness and religious coping in military veterans. *J Trauma Stress*. 2004;17(3):269-73.
- 33- Exline JJ, Baumeister RF. Expressing forgiveness and repentance. Benefits and barriers. McCullough ME, Pargament KI, Thoresen CE, Editors. New York: Guilford Press; 2000. pp. 133-55.
- 34- Exline JJ, Worthington EL Jr, Hill P, McCullough ME. Forgiveness and justice: A research agenda for social and personality psychology. *Pers Soc Psychol Rev*. 2003;7(4):337-48.
- 35- Ghobari Banab B, Lavasani M, Mohammadi M. The construct of spirituality experience scale. *J Psychol*. 2005;9(3):261-78. [Persian]
- 36- Ehteshamzadeh P, Ahadi H, Enayati MS, Heidari A. Construct and validation of a scale for measuring interpersonal forgiveness. *Iran J Psychiatry Clin Psychol*. 2011;16(4):443-55.
- 37- Olson DH. Commentary: Three-dimensional circumplex model and revised scoring of FACES III. *Fam Process*. 1991;30(1):74-9.
- 38- Behnamoghdam A, Hashemi T, Birami M, Yaryan S. The relationship of between marital satisfaction with religious beliefs, emotional intelligence and coping strategies in veterans and physical handicaps. *Iran J War Public Health*. 2014;6(4):131-6. [Persian]
- 39- Mattis JS, Hammond WP, Grayman N, Bonacci M, Brennan W, Cowie S, et al. The social production of altruism: Motivations for caring action in a low-income urban community. *Am J Community Psychol*. 2009;43(1-2):71-84.
- 22- Fincham FD, Beach SR, Davila J. Forgiveness and conflict resolution in marriage. *J Fam Psychol*. 2004;18(1):72-81.
- 23- Orathinkal J, Vansteenwegen A. The effect of forgiveness on marital satisfaction in relation to marital stability. *Contemp Fam Ther*. 2006;28(2):251-60.
- 24- Lundberg CD. Unifying truths of the world's religions: Practical principles for living and loving in peace. New Fairfield, CT: Heavenlight Press; 2010.
- 25- McConnell JM, Dixon DN. Perceived forgiveness by God and self-forgiveness. *J Psychol Christ*. 2012;31:31-9.
- 26- Lawler-Row KA, Hyatt-Edwards L, Wuensch KL, Karremans JC. Forgiveness and health: The role of attachment. *Personal Relatsh*. 2011;18(2):170-83.
- 27- McCullough ME. Beyond revenge: The evolution of the forgiveness instinct. San Francisco: Jossey-Bass; 2008.
- 28- Karairmak Ö, Güloğlu B. Forgiveness and PTSD among veterans: The mediating role of anger and negative affect. *Psychiatry Res*. 2014;219(3):536-42.
- 29- Chapman AR. Truth commissions and intergroup forgiveness: The case of the South African Truth and Reconciliation Commission, peace and conflict. *J Peace Psychol*. 2007;13(1):51-69.
- 30- McCullough ME. Forgiveness as human strength: Theory, measurement, and links to well-being. *J Soc Clin Psychol*. 2000;19(1):43-55.
- 31- Hirsch JK, Webb JR, Jeglic EL. Forgiveness, depression, and suicidal behavior among a diverse sample of college students. *J Clin Psychol*. 2011;67(9):896-906.
- 32- Wivliet CV, Phipps KA, Feldman ME, Beckham JC.